

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

*ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal*

2026-YIL
IYUN/6-SON, IV-QISM

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 - Texnika fanlari

08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google
Scholar

ISSN INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

OpenAIRE

ISSN: 3060-463X

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, iyun.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afrovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

EPOKSID-DIAN VA FENOLFORMALDEGID GIBRID BOG'LOVCHISI ASOSIDA YUQORI YEYILISH VA KORROZIYABARDOSH ANTIFRIKSION QOPLAMALAR YARATISH	10
Bakirov Lutfillo Yuldoshaliyevich	
O'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIKNI BOSHQARISH VA TARTIBGA SOLISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	16
Mamayusupova Dilovarxon, Maxmudaliyeva Manzuraxon, Toyirjonov Shokirjon	
FRANSUZ, RUS VA O'ZBEK TILLARI SPORT TURIZMI TERMINLARINING LEKSIK-SEMANTIK VA LINGVOMADANIY TADQIQI.....	20
Ma'rupova Gulnoz	
МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ХРАНЕНИЯ ПЛОДОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....	24
Муратов Абдулазиз Уктамович	
DIGITAL TRANSFORMATION AND EMERGING TRENDS IN INFORMATION TECHNOLOGY.....	29
Daminova Barno, Esmurodova Zarnigor, Boltayev Javohir, Kuziboyeva Lobar	
FRANSUZ, RUS VA O'ZBEK TILLARI SPORT TURIZMI TERMINLARINING LEKSIK-SEMANTIK VA LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI.....	34
Ma'rupova Gulnoz Umarjonovna	
MINTAQA IQTISODIY O'SISHIDA XIZMATLAR SOHASI TARKIBIY O'ZGARISHLARINING STATISTIK TAHLILI: XORAZM VILOYATI MISOLIDA	38
Raximov Alisher Ibragimovich	
KREDIT SKORINGIDA XULQ-ATVOR OMILLARINI BAHOLASH: NAZARIY ASOSLAR VA AMALIY QO'LLANILISHI	45
BekmurodovAbbos Amiriddinovich	
ECONOMETRIC INVESTIGATION OF AGRICULTURAL PRODUCTION ACTIVITIES IN KARAKALPAKSTAN REPUBLIC.....	49
Makhambetova Uringul Reimbaevna	
GETEROKOMPOZIT POLIMER QOPLAMALAR SIRTINING SHAKLLANISHI VA ULARNING PAXTA TOLALARI SIFATIGA TA'SIRINI TADQIQ ETISH	55
Bakirov Lutfillo Yuldoshaliyevich	
GRADIENT BOOSTING (XGBOOST) VA TEGISHLILIK FUNKSIYALARIGA TAYANGAN STATISTIK KLASSIFIKATSIYA USULINING SOLISHTIRMA BAHOLANISHI	62
Ergasheva Ma'mura Gayratovna	
QURILISH SOHASIDA KICHIK VA YIRIK BIZNES SUBYEKTLARI INTEGRATSIYASI SAMARADORLIGINI EKONOMETRIK BAHOLASH.....	69
Axmedova Nilufar Shuxratovna	
LARAVEL PLATFORMASIDA NEYROTARMOQLARNI QO'LLASH ORQALI FOYDALANUVCHI XATTI-HARAKATLARINI BASHORAT QILISH VA TAVSIYA TIZIMLARINI YARATISH	74
Jo'rayev To'xtasin, Abdusattarov Odiljon, Boymatov Mexrojiddin, Maxkamov A'zimjon, Nabijonov Abduqodir	
BEHIND THE 30% TARGET: A CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR WOMEN'S ACADEMIC LEADERSHIP IN UZBEK UNIVERSITIES	82
Farida Nishanova	
QURILISH SANOATIDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH: NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLAR VA AMALIY YONDASHUVLAR	87
Abdullayev Axror Jaxbarovich	
BALIQCILIKDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING OBYEKTIV ZARURIYATI.....	92
Iskandar Yunusov	

TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI KREDITLASHDAGI BANK KREDIT RISKLARINI PASAYTIRISH YO'LLARI.....	98
Toymuxamedov Ibrohim Rixsiboyevich	
KO'P KVARTIRALI UY-JOY FONDINI BOSHQARISHDA PROFESSIONAL XIZMAT KO'RSATISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING TASHKILY-IQTISODIY MEKANIZMLARI	108
Rahimov Qodir Ergashevich	
НИЗКОУГЛЕРОДНАЯ ЭНЕРГЕТИКА КАК НАПРАВЛЕНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА	115
Расулкулов Жамшидбек Акрамкулович	
ERKIN IQTISODIY ZONALARNING MOHIYATI VA ULARNING PRINSIPLARI	124
Ubaydullayev Muxammadjon, Akbarov Diyorbek	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA MEHMONXONA XIZMATLARINI AVTOMATLASHTIRISHNING IQTISODIY AFZALLIKLARI.....	128
Raxmonova Nigina Anvarovna	
EMPLOYEE WELL-BEING IN POST-REFORM UZBEKISTAN: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW AND RESEARCH AGENDA	132
Farida Nishanova	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIALASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH MEKANIZMLARI.....	137
Inobatov Abror Boshlarovich	
REAL SEKTORNING INSTITUTSIONAL TARKIBI VA TRANSFORMATSIYA TENDENSIYALARI.....	144
Isroilova Muhabbat Rustamjon qizi	
ОБЕСПЕЧЕНИЕ РОСТА ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ (НА ПРИМЕРЕ ФИРМЕННЫХ МАГАЗИНОВ «SAG EXPRESS»)	151
Мусаева Шоира Азимовна	
O'ZBEKISTONDA YALPI ICHKI MAHSULOT DINAMIKASINING ICHKI ISTE'MOLGA TA'SIRI	161
Djumayev Zayniddin Axmedovich	
O'ZBEKISTON TASHQI IQTISODIY FAOLIYATIDA KICHIK BIZNES O'RNINI OSHIRISHNING STATISTIK USULLARDAGI TAHLILI.....	166
Yadgarova Nigora Rixsulla qizi	
KATTA HAJMDAGI MA'LUMOTLARNI REAL VAQT REJIMIDA VIZUALIZATSIYA QILISH UCHUN ADAPTIVE M4 GEOMETRIK-PERSEPTUAL AGREGATSIYA ALGORITMI.....	170
Nuraliyev Faxriddin, Hotamov Farhod, Muxamedjonova Zuxra	
АЛГОРИТМ ОПТИМИЗАЦИИ ПРОПУСКНОЙ СПОСОБНОСТИ В РАЗВЕТВЛЁННЫХ ПАССИВНЫХ ОПТИЧЕСКИХ СЕТЯХ (PON).....	175
Киямов Рахматулло Рузиевич	
MARKETING KOMMUNIKATSIYALARI ORQALI HUDUDLARNING INVESTITSION SALOHİYATINI RIVOJLANTIRISH.....	180
Xolmurotova Diyoraxon, Xoliyorova Shoxista	
OZIQ-OVQAT XAVSIZLIGINI TA'MINLASHDA DAVLAT STRATEGIK ZAXIRALARINING O'RNINI	184
Bazarov Nazirjon, Normurodov Alibek	
O'ZBEKISTONDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH VA UNI BARTARAF ETISHDA TADBIRKORLIKNING ROLI: IQTISODIY TAHLIL VA TENDENSIYALAR.....	190
Uzakov Sh. Sh.	
MINTAQADA TABIIY KAPITALNI JAMG'ARISHNING TASHKILY-IQTISODIY MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....	196
Raximov Faxriddin Shavkatovich	
СОВРЕМЕННЫЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ УГРОЗЫ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ И ПРИЧИНЫ ИХ ВОЗНИКНОВЕНИЯ	201
Петр Ким	

УЧЁТ ВЫБЫТИЯ ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ФИНАНСОВЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ОРГАНИЗАЦИИ.....	207
Туракулов Шахриёр, Пашаходжаева Дилдора HUDUDIY IQTISODIY O'SISH DRAYVERLARINI KO'P OMILLI REGRESSION TAHLIL ASOSIDA MIQDORIY BAHOLASH (BUXORO VILOYATI TUMANLARI MISOLIDA).....	213
Ergashev Sherali Erali o'g'li NOAN'ANAVIY PUL-KREDIT SIYOSATI INSTRUMENTLARINING MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLARGA QISQA MUDDATLI TA'SIRINI EMPIRIK BAHOLASH	217
Djumonov Dilshod Safaroliyevich O'ZBEKISTONDA YALPI ICHKI MAHSULOT DINAMIKASINING ICHKI ISTE'MOLGA TA'SIRI	222
Djumayev Zayniddin Axmedovich JIZZAX VILOYATI KICHIK BIZNES TIZIMINING EMPIRIK MA'LUMOTLAR BAZASI VA TAVSIFIY STATISTIK TAHLILI	227
Atamuratova Gulrux Muzafarovna KIMYO SANOATI KORXONALARIDA DIVERSIFIKATSIYA SAMARADORLIGINI INTEGRAL BAHOLASH VA 2032-YILGACHA PROGNOZLASH.....	232
Razikov Otabek Rustamovich ИССЛЕДОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ПАРАМЕТРОВ РАЗВОЛОКНЕНИЯ ПУТАНКИ	240
Одилхонова Нафиса, Атаханов Авазбек SOLIQ BOSHQARMALARIDA AGILE MENEJMENT TAMOYILLARIDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARINING EMPIRIK-STATISTIK TAHLILI	247
Sayfiyev Jasur Ravshanovich O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT XARIDLARI TIZIMIDA RAQOBAT MUHITI VA SHAFFOFLIKNI TA'MINLASHNING MOLIYAVIY-IQTISODIY MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	253
Rizoqulova Elnora Otabek qizi YOSHLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISHNING MINTAQAVIY OMILLARI.....	260
Ergashev Erkin Iroqovich QULOQ CHANOG'I VA YUZ YON TASVIRI ASOSIDA SHAXSNI IDENTIFIKATSIYALASH.....	264
Mamatov Narzillo, Samijonov Abdurashid, Abdullaeva Barno, Usarov Jurabek ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ РОТОРНО-УПРАВЛЯЕМЫХ СИСТЕМ (РУС) И ВИНТОВЫХ ЗАБОЙНЫХ ДВИГАТЕЛЕЙ (ВЗД) ПРИ БУРЕНИИ НЕФТЯНЫХ И ГАЗОВЫХ	271
Жахонгир Эркин угли Абдиганиев, Шерали Халлокович Умедов KO'KRAK BEZI SARATONINING MOLEKULYAR SUBTIPLARINI PROGNOZ QILISHDA MULTIPARAMETRIK MRT VA SUN'IY INTELLEKT MODELLARINING INTEGRATSIYASI	282
Sulaymanov Dilshod, Alikariyev Isroiljon ERKIN IQTISODIY HUDUDLAR VA KICHIK SANOAT ZONALARINI TASHKIL ETISH HAMDA TAKOMILLASHTIRISH ("URGUT" ERKIN IQTISODIY ZONASI MISOLIDA)	288
Yazdanov Mirjaxon G'ayrat o'g'li IQLIM O'ZGARISHLARINING HUDUD BARQAROR RIVOJLANISHIGA TA'SIRINI BAHOLASH REYTINGI: NAZARIY-USLUBIY YONDASHUV	294
Madenova Elmira Nizamatdinovna TIJORAT BANKLARI FOYDASINI SOLIQQA TORTISHNING NAZARIY JIHATLARI	300
Turanov M. Sh. BELAZ YUK MASHINALARINING SHARLI O'Q DETALLARDAGI KUCHLANISH KONSENTRATSIYASINING TAHLILI VA MUSTANKAMLIKKA TA'SIRI.....	306
Yusupov Abdulaziz, Pushanov Akbar, Jo'raqulov Ixtiyor, Jaxonov Shoxrux ОЧИСТИТЕЛЬНАЯ СЕКЦИЯ ХЛОПКООЧИСТИТЕЛЬНОГО АГРЕГАТА С НАКЛОННЫМИ КОЛКАМИ НА КОЛКОВЫХ БАРАБАНАХ.....	311
Эргашев Рахимжон, Мавлянов Айбек, Росулов Рузимурод SUV-SUV TIZIMIDA ISSIQLIK ALMASHINISH JARAYONINI JADALLASHTIRISH	316
Karabayev Asatilla, Yo'liiyev Shukurali, Abduqayumov Jamoliddin	

HUDUDLARDA AGROTURISTIK SALOHİYATNI BAHOLASH USLUBI	323
Qodirov Azizjon, Rustamov Adhamjon, Jumayeva Ozoda	
ROI-WEIGHTED PRIMARY FRAME FILTERING FOR EFFICIENT DEEP VIDEO SURVEILLANCE	329
Shohruh Begmatov, Mukhriddin Arabboev, Akhram Nishanov	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MINTAQAVIY RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA SUN'YIY INTELLEKTDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	340
Sharipova Munojot Murodullayevna	
ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ДОХОДОВ И РАСХОДОВ ПО ФИНАНСОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ	348
Баходиров Азизжон Баходирович, Пашаходжаева Дилдора Джабборхоновна	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA XARAJATLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	353
Isomuxamedov Akbarjon Bahodir o'g'li	
BUYUK BRITANIYADA BILVOSITA SOLIQLAR TIZIMINING EVOLYUTSIYASI	359
Malika Sharipova Maxmudjon qizi	
ТЕМИР YO'L TRANSPORTI RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASHNING BESH BOSQICHLI REYTING SHKALASI: METODOLOGIK ASOSLAR VA AMALIY TATBIQ ("O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI" AJ MISOLIDA)	367
Fayzullayev Javlonbek Sultonovich	

TEMIR YO‘L TRANSPORTI RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASHNING BESH BOSQICHLI REYTING SHKALASI: METODOLOGIK ASOSLAR VA AMALIY TATBIQ (“O‘ZBEKISTON TEMIR YO‘LLARI” AJ MISOLIDA)

Fayzullayev Javlonbek Sultonovich

i.f.d., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori

E-mail: abdurahmonamirxon@mail.ru

Annotatsiya. Mazkur maqolada temir yo‘l transporti raqobatbardoshlik darajasini 0 dan 1 gacha bo‘lgan shkala bo‘yicha besh toifaga (autsayderlar, xavf guruhi, o‘rtahollar, yetakchilar, etalon) ajratib baholashning integral metodologiyasi ishlab chiqilgan. Integral indeksni hisoblashda boshqaruv tizimi sifat darajasi (Isifat), tashkiliy-texnik daraja (Kichttd) va statik raqobatbardoshlik indeksi (Rstat) kabi uch yo‘nalishli baholash yondashuvi taklif etilgan. “O‘zbekiston temir yo‘llari” AJ ma‘lumotlari asosida amaliy hisob-kitoblarni o‘tkazilgan va tarmoqning raqobatbardoshlik darajasi o‘rta/past diapazonda (0,49–0,672) ekanligi aniqlangan. Metodologiyaning “O‘zbekiston temir yo‘llari” AJning tarmoqni rivojlantirish dasturida joriy etilishi tasdiqlangan.

Kalit so‘zlar: raqobatbardoshlik, reyting shkalasi, temir yo‘l transporti, integral indeks, boshqaruv sifati, statik baholash, O‘zbekiston temir yo‘llari.

Abstract. This article develops an integral methodology for assessing the competitiveness of railway transport on a five-tier scale ranging from 0 to 1, classifying operators as outsiders, risk group, average performers, leaders, and benchmark. A three-dimensional assessment approach is proposed for calculating the integral index, comprising the management system quality level (*I_sifat*), the organizational-technical level (*K_ichttd*), and the static competitiveness index (*R_stat*). Practical calculations were conducted based on data from Uzbekistan Railways JSC, revealing that the sector’s competitiveness level falls within the low-to-medium range (0.49–0.672). The implementation of the methodology in Uzbekistan Railways JSC’s sectoral development programme has been officially confirmed.

Keywords: competitiveness, rating scale, railway transport, integral index, management quality, static assessment, Uzbekistan Railways.

Аннотация: В данной статье разработана интегральная методология оценки уровня конкурентоспособности железнодорожного транспорта по пятиуровневой шкале от 0 до 1 с выделением таких категорий, как аутсайдеры, группа риска, средние участники, лидеры и эталон. При расчёте интегрального индекса предложен трёхкомпонентный подход к оценке, включающий уровень качества системы управления (*Isifat*), организационно-технический уровень (*Kichttd*) и статический индекс конкурентоспособности (*Rstat*). На основе данных АО «O‘zbekiston temir yo‘llari» проведены практические расчёты, по результатам которых установлено, что уровень конкурентоспособности отрасли находится в среднем/низком диапазоне (0,49–0,672). Внедрение данной методологии в программу развития отрасли АО «O‘zbekiston temir yo‘llari» подтверждено.

Ключевые слова: конкурентоспособность, рейтинговая шкала, железнодорожный транспорт, интегральный индекс, качество управления, статическая оценка, O‘zbekiston temir yo‘llari.

KIRISH

Temir yo‘l transporti O‘zbekiston milliy iqtisodiyotida strategik ahamiyatga ega tarmoqlardan biri sifatida yuk va yo‘lovchi tashishlarning asosiy hissasini qamrab oladi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF–60-son Farmonida temir yo‘l tarmoqlarini elektrlashtirish darajasini 60 foizga yetkazish, tranzit yuk hajmini 15 mln tonnagacha oshirish va xalqaro transport koridorlariga to‘liq integratsiya kabi vazifalar belgilangan.

Bunday o'zgarishlar sharoitida tarmoqning raqobatbardoshlik darajasini aniq va tizimli baholay oladigan metodologik vositalar yaratish dolzarb masalaga aylanmoqda [1].

Ammo mavjud ilmiy adabiyotlardagi baholash uslublari ko'pincha ayrim ko'rsatkichlarni alohida-alohida o'lchaydi, ularni yagona integral tizimga birlashtirmaydi. Ushbu kamchilikni bartaraf etish maqsadida mahalliy temir yo'l tizimi xususiyatlarini inobatga olgan besh bosqichli reyting shkalasi ishlab chiqilgan.

Maqolaning ilmiy maqsadi temir yo'l transportining raqobatbardoshlik darajasini boshqaruv, tashkiliy-texnik va bozor ko'rsatkichlari asosida kompleks baholashning metodologik tizimini ishlab chiqish va "O'zbekiston temir yo'llari" AJga tatbiq etishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Raqobatbardoshlikni baholash metodologiyasi jahon iqtisodiy fanida keng tadqiq etilgan yo'nalish sanaladi. M. Porterning besh kuch modeli transport bozorida raqobat kuchlarini aniqlashda keng qo'llaniladi [2]. Yu. B. Rubin raqobatni "biznesni boshqarishning asosiy kuchi" sifatida ta'riflab, korxonalar raqobatbardoshligi nazariyasining fundamental asoslarini yaratdi [3].

MDH mamlakatlari tajribasida B. M. Lapidus va D. A. Macheret temir yo'l transporti iqtisodiy rivojlanishi va strategik boshqaruviga oid keng qamrovli tadqiqotlar olib bordi [4]. O'zbekiston iqtisodchi olimlaridan J. S. Fayzullayev [5], A. A. Gulamov, G. A. Samatov [6] va V. K. Yarashova [7] mamlakat transport tizimini rivojlantirishning iqtisodiy-matematik asoslarini ishlab chiqdi.

Ammo mavjud tadqiqotlarda mahalliy sharoit va ma'lumotlar asosida tuzilgan hamda 0–1 shkalasi bo'yicha toifalashtiruvchi besh bosqichli integral baholash tizimi deyarli uchramaydi. Ushbu bo'shliqni to'ldirish mazkur maqolaning asosiy ilmiy hissasini tashkil etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ishlab chiqilgan reyting shkalasi raqobatbardoshlik darajasini 0 dan 1 gacha bo'lgan intervalda o'lchaydi va besh toifaga bo'ladi. Shkalaning o'ziga xos tomoni shundaki, u iqtisodiy samaradorlik va sifat darajasini birgalikda baholaydi. 1-jadvalda besh toifa va ularning mezonlari ko'rsatilgan.

Ushbu shkala uch asosiy baholash yo'nalishini integratsiya qiladi: boshqaruv tizimi sifat darajasi (Isifat), tashkiliy-texnik daraja (Kichttd) va statik raqobatbardoshlik indeksi (Rstat). Har bir yo'nalish o'ziga xos formulalar va salmoqdorlik koeffitsiyentlari asosida hisoblanadi.

1-jadval

Temir yo'l transporti raqobatbardoshlik darajasining reyting shkalasi¹

Raqobatbardoshlik tavsifi	Raqobatbardoshlik darajasi	Reyting shkalasi	Sifat darajasi	Reyting shkalasi
Autsayderlar - kichik bozor ulushi, iste'molchini ushlab turish uchun salohiyat, sifat va unumdorlik yetishmaydi	Juda past	< 0,54	Zarar	< 0,4
Xavf guruhi - beqaror bozor ulushi, marketing sa'y-harakatlarining yetarli emasligi, tashqi noaniqliklar va bozor xatarlari mavjud	Past	0,55–0,65	Zararsizlik darajasi	0,4
O'rtahollar - barqaror bozor ulushi. Tashqi va ichki rivojlanish omillari raqobatbardoshlikni oshirish imkonini beradi	O'rta	0,66–0,75	Past daromadlilik	0,41–0,70
Yetakchilar - faol bozor ulushi; ichki va tashqi rivojlanish omillari sababli yuqori salohiyatga ega	Yuqori	0,76–0,90	Barqaror daromadlilik	0,71–0,90
Etalon - raqobatbardoshlikning maksimal darajasi, infratuzilma va xizmat sifati xalqaro standartlarga mos	Juda yuqori	0,91–1,0	Yuqori daromadlilik	> 0,9

1 Manba: Olib borilgan tadqiqotlar asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Ushbu shkala uch asosiy baholash yo'nalishini integratsiya qiladi: boshqaruv tizimi sifat darajasi (Isifat), tashkiliy-texnik daraja (Kichttd) va statik raqobatbardoshlik indeksi (Rstat). Har bir yo'nalish o'ziga xos formulalar va salmoqdorlik koeffitsiyentlari asosida hisoblanadi.

Boshqaruv tizimi sifat darajasini hisoblash (Isifat)

Boshqaruv tizimining sifat darajasini baholashda integral indeks usuli va salmoqdorlik koeffitsiyentlari asosida quyidagi formula qo'llaniladi:

$$\text{Isifat} = \sum_{i=1}^n \alpha_i \times X_i \quad (1)$$

bunda:

Isifat - boshqaruv tizimining umumiy sifat indeksi;

α_i - i -omilning salmoqdorlik koeffitsiyenti (yig'indisi 1 ga teng);

X_i - i -omilning normallashtirilgan qiymati ($X_i = X_{\text{haq}} / X_{\text{mey}}$).

"O'zbekiston temir yo'llari" AJ bo'yicha 2024 yilgi hisob-kitoblar shuni ko'rsatdiki: ilmiy darajali xodimlar ulushi (8% / 25% = 0,32), boshqaruvda ilmiy yondashuvlar (8 / 25 = 0,32), xodimlar ta'lim darajasi (15 / 20 = 0,75), qo'nimsizlik indeksi (14% / 18% = 0,78), avtomatlashtirish (40% / 80% = 0,50). Natijada Isifat = 0,3×0,32 + 0,25×0,32 + 0,2×0,75 + 0,15×0,78 + 0,1×0,50 = 0,49.

Bu ko'rsatkich shkala bo'yicha takomillashtirish talab etiladigan diapazonga to'g'ri keladi hamda boshqaruv tizimini bosqichma-bosqich modernizatsiya qilish zarurligini ko'rsatadi.

Tashkiliy-texnik darajani hisoblash (Kichttd)

Ishlab chiqarishning tashkiliy va texnik darajasi kompleks ko'rsatkichi quyidagi formula orqali aniqlanadi:

$$\text{Kichttd} = \alpha_1 \times Ktd + \alpha_2 \times Ktash \quad (2)$$

bunda:

Ktd — texnik daraja ko'rsatkichi (salmog'i 0,6);

$Ktash$ — tashkiliy daraja ko'rsatkichi (salmog'i 0,4).

2024 yilgi hisob-kitobga ko'ra: = 0,66 (me'yoriy: 1,0), = 0,69 (me'yoriy: 1,0). Natijada = 0,6×0,66 + 0,4×0,69 = 0,672. Bu ko'rsatkich shkala bo'yicha "o'rta" toifaning quyi chegarasiga to'g'ri keladi.

Statik raqobatbardoshlik indeksini hisoblash (Rstat)

Raqobatbardoshlikni bir vaqt kesimida baholash uchun statik integral indeks ishlatiladi:

$$\text{Rstat} = \sum (\alpha_i \times X_{\text{hq}} / X_{\text{mq}}) \quad (3)$$

bunda:

X_{hq} - i -omilning temir yo'l transporti uchun haqiqiy qiymati; X_{mq} - ushbu omilning me'yoriy qiymati;

α_i - i -omilning salmoqdorlik koeffitsiyenti.

"O'zbekiston temir yo'llari" AJ bo'yicha olti omil asosida baholash natijalari 2-jadvalda keltirilgan:

2-jadval

Temir yo'l transportining raqobatbardoshlik darajasini statik baholash, 2024-yil².

Ko'rsatkichlar	Haqiqiy qiymat	Me'yoriy qiymat	Salmog'i (α)	Hissa
Rentabellik (%)	18	25	0,30	0,216
Tariflar raqobatbardoshligi	0,4	1,0	0,20	0,080
Yuk tashish quvvati (mln tonna)	500	800	0,20	0,125
Yuk tashish tezligi (km/soat)	35	60	0,10	0,058
Xizmat ko'rsatish darajasi	0,5	1,0	0,10	0,050
Infratuzilma rivojlanishi	0,6	1,0	0,10	0,060
JAMI / Rstat	—	—	1,00	0,589

Hisob-kitob natijasida $Rstat = 0,589$ ga teng bo'lib, bu temir yo'l transportining "past" va "o'rta" oralig'ida ekanligini ko'rsatadi. Rentabellik (18% vs 25% me'yor), tarif raqobatbardoshligi (0,4 vs 1,0) va yuk tashish tezligi (35 vs 60 km/soat) eng past ko'rsatkich bergan omillar sifatida ajralib turadi.

2 Manba: Olib borilgan tadqiqotlar asosida muallif tomonidan tuzilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Olib borilgan uchta baholash yo'nalishi natijalari umumiy raqobatbardoshlik manzarasini to'liq aks ettiradi (3-jadval):

3-jadval

“O‘zbekiston temir yo‘llari” AJ raqobatbardoshlik darajasi — umumlashtirilgan natijalar, 2024-yil³.

Baholash yo'nalishi	Indeks / Formula	Natija	Shkala toifasi
Boshqaruv tizimi sifati	$Isifat = \sum(ai \times Xi)$	0,49	Juda past
Tashkiliy-texnik daraja	$Kichttd = \alpha 1 \times Ktd + \alpha 2 \times Ktash$	0,672	O'rta
Statik raqobatbardoshlik indeksi	$Rstat = \sum(ai \times Xhq/Xmq)$	0,589	Past → O'rta

Uchala yo'nalish bo'yicha baholash natijalari 0,49 dan 0,672 gacha diapazonda bo'lib, tarmoq umuman “past” va “o'rta” toifalar oralig'ida joylashgan. Eng past ko'rsatkich boshqaruv tizimida (0,49 — takomillashtirish talab etiladigan zona) kuzatilayotgani tarmoqda kadrlar va institutsional islohotlarning ustuvor ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Tashkiliy-texnik daraja nisbatan yuqoriroq (0,672) bo'lsa-da, u ham me'yoriy qiymatdan (1,0) sezilarli darajada past. Ushbu ma'lumotlar “O‘zbekiston temir yo‘llari” AJ tomonidan 2025-yil fevral oyida tasdiqlangan tarmoqni rivojlantirish dasturida foydalanilgan [8].

Ishlab chiqilgan reyting shkalasining amaliyotdagi asosiy qo'llanilish sohalari quyidagilardan iborat:

Tizimli segmentlash — shkala tarmoq subyektlarini toifalarga ajratib, har bir guruh uchun maqsadli rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqish imkonini beradi.

Investitsiya yo'naltirish — har bir ko'rsatkich bo'yicha hisoblangan indeks investitsiya zarur bo'lgan sohalarni aniq ko'rsatadi. Masalan, tarif raqobatbardoshligi 0,4 ko'rsatkich bilan eng kam hissa berayotgan omil hisoblanadi.

Monitoring — vakolatli idoralar va menejment har yili shkala bo'yicha ko'rsatkichlarni kuzatib borsa, tarmoqdagi nomaqbul o'zgarishlarni o'z vaqtida aniqlash mumkin.

Davlat-xususiy sheriklik — davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini, jumladan, subsidiyalar, tarif islohoti va infratuzilma sarmoyalarini shkala ko'rsatkichlariga bog'lash mumkin.

Shkalaning xorijiy analoglarga nisbatan farqli xususiyatlari shundaki, u: a) mahalliy iqtisodiy realikka moslashtirilgan me'yoriy qiymatlar asosida tuzilgan; b) boshqaruv, texnik va bozor ko'rsatkichlarini bir tizimga jamlagan; v) 0–1 shkalasida ifodalangan integral indekslar orqali soddalik va qiyosiylikni ta'minlagan.

Xulosa va takliflar

Mazkur tadqiqotda temir yo'l transporti raqobatbardoshligini baholashning besh bosqichli reyting shkalasi ishlab chiqilib, “O‘zbekiston temir yo‘llari” AJ ma'lumotlari asosida sinovdan o'tkazildi. Asosiy xulosalar:

– tarmoqning umumiy raqobatbardoshlik darajasi 0,49–0,672 diapazonda bo'lib, “past” va “o'rta” toifalar oralig'ini egallaydi;

– eng ko'p e'tibor talab etadigan yo'nalish — boshqaruv tizimi sifati ($Isifat = 0,49$): ilmiy darajali kadrlar ulushi pastligi va avtomatlashtirish darajasining me'yordan 2 baravar pastligi asosiy sabablar sifatida aniqlandi;

– tariflar raqobatbardoshligi (0,4/1,0) va yuk tashish tezligi (35/60 km/soat) statik indeksda eng kam hissa berayotgan omillar bo'lib, strategik investitsiya yo'nalishlarini belgilaydi;

– ishlab chiqilgan metodologiya 2025-yil 5-fevralda “O‘zbekiston temir yo‘llari” AJ tomonidan tarmoqni rivojlantirish dasturida rasmiy foydalanilishi tasdiqlandi.

Ushbu besh bosqichli reyting shkalasi tarmoq iqtisodiyotchilari, davlat boshqaruvi vakillari va investorlar uchun raqobatbardoshlik darajasini tizimli baholashda qulay va amaliy vosita vazifasini o'taydi. Kelgusida ushbu metodologiyani viloyatlar va alohida depo-stansiya darajasida kengaytirish, shuningdek, Markaziy Osiyo temir yo'l tizimlari bilan qiyosiy baholashda qo'llash istiqbolli yo'nalishlardan sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi PF–60-son Farmoni. <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>
- Porter M. E. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. — New York: Free Press, 1980. — 396 p.
- Рубин Ю. Б. Теория и практика предпринимательской конкуренции. — М.: Маркет ДС, 2004. — 782 с.
- Лapidус Б. М., Мачерет Д. А. Стратегия развития железнодорожного транспорта — инструмент инновационного прорыва отрасли // Экономика железных дорог. — 2008. — № 10. — С. 12–20.

3 Manba: Olib borilgan tadqiqotlar asosida muallif tomonidan tuzilgan.

5. Fayzullayev J. S. Temir yo'l transport tizimini iqtisodiy rivojlantirish metodologiyasini takomillashtirish: iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. — Toshkent, 2022.
6. Samatov G'. A. va boshqalar. Raqobat muhitida xalqaro transport tizimi faoliyatining logistik ishonchliligi. — Toshkent: ToshDAU, 2003. — 82 b.
7. Yarashova V. K. O'zbekiston transport tizimini rivojlantirishning makroiqtisodiy jihatlari: iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. — Toshkent, 2022.
8. "O'zbekiston temir yo'llari" AJning 2025-yil 5-fevraldagi 04/2881-20-son ma'lumotnomasi: Temir yo'l transporti tizimini rivojlantirish yuzasidan chora-tadbirlar dasturi.

muhandislik

& iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100